

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

Sławomir KAMIŃSKI*

WPLYW WIELOKULTUROWOŚCI NA SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

*Żyjemy w niezwyklej epoce, porywającej i zarazem pełnej sprzeczności.
Ludźność dysponuje dziś niesłychanie skutecznymi środkami, którymi
może zmienić świat w kwitnący ogród albo obrócić go w ruinę [...]
Dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek w przeszłości ludźność stoi na rozdrożu.*

Jan Paweł II, zakończenie Roku Świętego 2000, Plac Św. Piotra

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, system bezpieczeństwa narodowego, kultura, kultura narodowa, bezpieczeństwo kulturowe, wielokulturowość.

STRESZCZENIE

Od zarania dziejów życiu człowieka towarzyszyła potrzeba zapewnienia sobie bezpieczeństwa. Wraz z postępowaniem cywilizacyjnym, technicznym i technologicznym, masowym dostępem do informacji, rosnącym znaczeniem rozwoju nauki i edukacji oraz innymi dynamicznymi zmianami zachodzącymi w świecie, człowiek coraz bardziej uświadamiał sobie, że praktycznie wszystkie sfery jego życia związane są też z bezpieczeństwem, a osiągnięcie pełnego bezpieczeństwa nigdy nie będzie możliwe, ponieważ niemożliwe jest pełne wyeliminowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa. Coraz bardziej powszechny przepływ ludzi, towarów i usług oraz idące za tym przenikanie się kultur (ich współistnienie oraz rywalizacja między nimi) uzmysławiały także, że nowe zagrożenia mogą mieć różny charakter i natężenie, a także trudne do przewidzenia skutki, jakie mogą one wywoływać. Dlatego naturalnym dążeniem każdej społeczności jest pragnienie istnienia i funkcjonowania w otaczającej nas zmieniającej się rzeczywistości, w oparciu o więzi łączące tę społeczność, zapewniające jej zaspokojenie potrzeb indywidualnych i zbiorowych. Każda

---

* Sławomir Kamiński – doktorant na Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Obrony Narodowej.

społeczność, w ramach wytworzonej przez siebie formy organizacyjnej (np. państwa), będzie dążyć do utrzymania wewnętrznego porządku oraz zachowania bezpieczeństwa wobec zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych, a także tworzyć dobre podwaliny dla dalszego bezpiecznego funkcjonowania: skutecznego i zrozumiałego prawa, przejrzystych i racjonalnie usytuowanych kompetencji i struktur, szybkich i bezpiecznych kanałów łączności i komunikacji, inwestycji w naukę i technologię, wreszcie: większej współpracy i zaufania w relacjach państwo – obywatel oraz pomiędzy obywatelami. Nie ulega wątpliwości, że w Polsce konieczne jest usystematyzowanie wiedzy na tematy bezpieczeństwa narodowego w dobie współczesnych zmian zachodzących na arenie międzynarodowej, w tym przyszłych czynników, które w nieodległej przyszłości będą musiały być uwzględnione w procesie transformowania i rozwijania systemu bezpieczeństwa naszego państwa. Szczególne znaczenie w tym względzie powinna odgrywać spójna i długofalowa polityka wielokulturowości.

Od zarania dziejów życiu człowiekowi towarzyszyła potrzeba zapewnienia sobie bezpieczeństwa. Wraz z postępem cywilizacyjnym, technicznym i technologicznym, masowym dostępem do informacji, rosnącym znaczeniem rozwoju nauki i edukacji oraz innymi dynamicznymi zmianami zachodzącymi w świecie, człowiek coraz bardziej uświadamiał sobie, że praktycznie wszystkie sfery jego życia związane są z bezpieczeństwem, przy czym osiągnięcie pełnego bezpieczeństwa nigdy nie będzie możliwe, ponieważ nierealne jest pełne wyeliminowanie wszystkich zagrożeń. Coraz bardziej powszechny przepływ ludzi, towarów i usług oraz idące za tym przenikanie się kultur (ich współlistnienie oraz rywalizacja między nimi) uzmysławiały także, że nowe zagrożenia mogą mieć różny charakter i natężenie, a także trudne do przewidzenia skutki, które mogą one wywoływać. Dlatego naturalnym dążeniem każdej społeczności jest pragnienie istnienia i funkcjonowania w otaczającej nas, zmieniającej się rzeczywistości, w oparciu o więzi łączące tę społeczność, zapewniające jej zaspokojenie potrzeb indywidualnych i zbiorowych. Każda społeczność, w ramach wytworzonej przez siebie formy organizacyjnej (np. państwa), będzie dążyć do utrzymania wewnętrznego porządku oraz zachowania bezpieczeństwa wobec zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych, a także tworzyć dobre podwaliny dla dalszego bezpiecznego funkcjonowania: skutecznego i zrozumiałego prawa, przejrzystych i racjonalnie usytuowanych kompetencji i struktur, szybkich i bezpiecznych kanałów łączności i komunikacji, inwestycji w naukę i technologię, wreszcie: większej współpracy i zaufania w relacjach państwo – obywatel oraz pomiędzy obywatelami. Nie ulega wątpliwości, że także w Polsce konieczne jest usystematyzowanie wiedzy na tematy bezpieczeństwa narodowego w dobie współczesnych zmian zachodzących na arenie międzynarodowej, w tym przyszłych czynników, które w nieodległej przyszłości będą musiały być uwzględ-

nione w procesie transformowania i rozwijania systemu bezpieczeństwa naszego państwa¹.

Wśród ekspertów i badaczy zajmujących się sprawami bezpieczeństwa narodowego rośnie przekonanie o tym, że w dobie dynamicznych zmian zachodzących w świecie oraz kompleksowego charakteru współczesnych zagrożeń i wyzwań, konieczna staje się zmiana dotychczasowego podejścia do bezpieczeństwa narodowego, wyrażająca się w odchodzeniu od myślenia branżowego (sektorowego) na rzecz myślenia zintegrowanego (całościowego). To nowe podejście powinno być rozumiane nie tylko jako przejaw dostosowywania polityki państwa do dynamicznych zmian w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, ale głównie jako instrument służący zapewnieniu praktycznych rozwiązań na rzecz poprawy spójności formalno-prawnej oraz podziału kompetencji i odpowiedzialności instytucji administracji państwowej i publicznej za poszczególne sektory bezpieczeństwa². Jest to problem, który nie doczekał się jeszcze systemowych rozwiązań. Wiąże się z tym jednak wiele wyzwań natury prawnej, organizacyjnej, metodologicznej, a także mentalnej.

W związku z powyższym, celem niniejszego artykułu jest wykazanie, że we współczesnym środowisku, w którym istnieją bardzo sprzyjające warunki do przenikania i unifikacji różnych kultur, zjawisko wielokulturowości może wywierać istotny wpływ na system bezpieczeństwa narodowego. Problemem głównym jest więc określenie, jaki może być ten wpływ oraz jakie systemowe rozwiązania mogą być wdrożone, aby polityka wielokulturowości stanowiła nową płaszczyznę dla rozwoju kapitału społecznego i ludzkiego, a nie stanowiła dodatkowe zagrożenie.

Powyższego problemu nie uda się rozwiązać bez precyzyjnego zdefiniowania, czym jest bezpieczeństwo oraz system bezpieczeństwa narodowego, jak można – w sytuacji występującej wieloznaczności pojęciowej – charakteryzować pojęcie „kultury” oraz jak należy definiować zjawisko wielokulturowości. W dalszej części artykułu przedstawione zostanie, jak realizowana jest polityka wielokulturowości w wybranych krajach posiadających bogate doświadczenia w tym zakresie oraz jaki miała ona wpływ na bezpieczeństwo tych państw. W konsekwencji, podjęta zostanie próba przedstawienia wniosków i rekomendacji, które mogłyby być uwzględnione w procesie transformacji systemów bezpieczeństwa narodowego na obszarze Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski – kraju, który w perspektywie

---

¹ Na potrzeby niniejszego opracowania zakładam, że państwo jest skutecznym podmiotem wyrażania interesu narodowego (czyli interesu ogółu narodu lub społeczeństwa) w dobie postępujących procesów globalizacyjnych.

² W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP: podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, AON, Warszawa 2011.

kilkuletniej – jeśli utrzymają się obecne tendencje demograficzne – stanie przed perspektywą wdrożenia rozwiązań systemowych uwzględniających rosnącą liczbę imigrantów przebywających na obszarze naszego kraju.

Bezpieczeństwo a system bezpieczeństwa narodowego

Bezpieczeństwo, ze względu na swój wielopłaszczyznowy charakter, ma wiele definicji³. Najczęściej definiuje się je jako stan (osiągnięte poczucie bezpieczeństwa; ujęcie statyczne) oraz proces (zapewnianie poczucia bezpieczeństwa danego podmiotu; ujęcie dynamiczne). Bezpieczeństwo danego podmiotu jest zatem tą dziedziną jego aktywności, której treścią jest zapewnianie możliwości przetrwania (egzystencji) i swobody realizacji własnych interesów w niebezpiecznym środowisku, w szczególności poprzez wykorzystywanie szans (okoliczności sprzyjających), stawianie czoła wyzwaniom, redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów⁴. Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych ludzkich potrzeb, przez które należy rozumieć poczucie braku czegoś, co ze względów biologicznych, społecznych i kulturowych jest niezbędne dla życia i rozwoju jednostki, a także każdej zbiorowości ludzkiej, która jest przedmiotem badań⁵. Bezpieczeństwo może też być rozpatrywane jako stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szanse na doskonalenie, przy jednoczesnym braku ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni (np. zdrowia, szacunku, czy dóbr materialnych)⁶.

Z powyższego wynika więc, że bezpieczeństwo nie jest jedynie zapewnieniem podstawowych, egzystencjalnych potrzeb człowieka. To także wewnętrzna ufność, spokój ducha i pewność, właściwie lub fałszywie uzasadniona w okolicznościach rodzających podstawy do obaw oraz przekonanie, że w obliczu niesprzyjających okoliczności, wyzwań lub zagrożeń stan rzeczy – w jakim znajduje się dany podmiot – pozwala mu czuć się bezpiecznie⁷. Oznacza to, że bezpieczeństwo jest warto-

---

³ Przegląd definicji – zob. np. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2009; J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996; J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Warszawa 1998.

⁴ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe”, II-2011/18, Warszawa 2011, s. 19–20.

⁵ L. J. Krzyżanowski, *O podstawach kierowania organizacjami inaczej: paradygmaty – modele – metafory*, Warszawa 1999, s. 215.

⁶ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2009, s. 13.

⁷ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP...*, dz. cyt., s. 22–23.

ścią, wytworem odczuć, przeświadczeń lub przekonań danej zbiorowości o tym, jakie w danym środowisku społeczno-kulturowym oraz przyrodniczym powinny być stworzone warunki do tego, aby ta zbiorowość mogła trwać, funkcjonować i aktywnie rozwijać się. Zapewnienie bezpieczeństwa nie polega zatem tylko na obronie i ochronie tej zbiorowości przed wyzwaniem i zagrożeniami, ale także na zapewnieniu jej odpowiednich warunków do rozwoju i ochrony tych wartości, które dla danej społeczności są szczególnie cenne i bliskie, tj. jakość życia, solidarność społeczna, prawa człowieka, kultura, obyczaje, zwyczaje lub narodowa tożsamość⁸.

Także współczesne systemy bezpieczeństwa, rozumiane jako całość sił, środków i zasobów przeznaczonych przez państwo do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, odpowiednio do tych zadań zorganizowana, utrzymywana i przygotowana, cechuje duża różnorodność⁹. Możemy zatem wyróżnić systemy bezpieczeństwa zbiorowego i indywidualnego, międzynarodowego i narodowego, militarnego i pozamilitarnego. Co więcej, system bezpieczeństwa narodowego posiada swoje elementy składowe, które obejmują: system kierowania funkcjonowaniem państwa (obejmujący organy władzy publicznej i kierowników jednostek organizacyjnych, posiadający w swoich kompetencjach zadania z zakresu bezpieczeństwa narodowego, wraz z organami doradczymi i aparatem administracyjnym, procedurami funkcjonowania i infrastrukturą) oraz szereg podsystemów wykonawczych, obejmujących te siły i środki, które przewidziane są do realizacji określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa¹⁰.

System bezpieczeństwa jest więc wielopłaszczyznowy i wielowymiarowy: wpływa nie tylko na kształtowanie się stosunków wewnątrz państwa i jego relacje z innymi podmiotami sceny międzynarodowej, ale także obejmuje różne sfery i płaszczyzny, tj. stosunki polityczne i prawne, wojskowe i gospodarcze, technikę i technologię, ekologię i stosunki społeczne, kulturalne, naukowe, obieg informacji oraz problematykę praw człowieka i obywatela. Z racji swej złożoności jest formą kompromisu osiąganego na rzecz optymalnej realizacji najważniejszych interesów

---

⁸ Tamże, s. 27.

⁹ Według definicji zawartej w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, system bezpieczeństwa państwa jest to skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych wzajemnie powiązanych i działających na rzecz zachowania bezpieczeństwa państwa. Bezpieczeństwo narodowe, zgodnie z powszechnie przyjętymi zasadami, rozumiane jest szeroko jako stan uzyskany w rezultacie odpowiednio zorganizowanej obrony i ochrony przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, tak zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi, przy użyciu sił i środków pochodzących z różnych dziedzin działalności państwa.

¹⁰ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie...*, dz. cyt., s. 32.

i celów państwa: określa procedury funkcjonowania i postępowania, ukierunkowuje procesy powstawania nowych norm prawnych, struktur, instytucji i występujących pomiędzy nimi interakcji i współzależności.

Systemu bezpieczeństwa narodowego nie buduje się wyłącznie po to, aby w sposób efektywny bronił i chronił obywateli państwa przed zagrożeniami. To także umiejętność wykorzystania zarysowujących się szans związanych z ewolucją środowiska bezpieczeństwa, m.in. z tym, że żyjemy w czasach pokoju, zagrożenie wojną na naszym terytorium jest znikome, a Polska zakotwiczona jest już w euroatlantyckich strukturach bezpieczeństwa: NATO i Unii Europejskiej. Inwestycje w naukę i oświatę, budowanie przewag komparatywnych w wybranych dziedzinach życia, inwestowanie w rozwój kultury, poznawanie i wykorzystywanie wzorców z innych państw – te i inne czynniki mogą sprzyjać budowie bezpiecznego i dostatniego państwa.

Zmiany zachodzące w otoczeniu wymuszają więc na różnych podmiotach stonków międzynarodowych sukcesywne wprowadzanie zmian w swoich systemach bezpieczeństwa pod kątem ich spójności i jak najlepszej integracji poszczególnych elementów składowych. Niezbędne jest też rozwijanie zdolności do szybkiego i efektywnego reagowania na pojawiające się zagrożenia. System powinien zatem być zdolny nie tylko do efektywnego reagowania na pojawiające się zagrożenia i wyzwania, ale także do szybkiej adaptacji i transformacji w warunkach szybko postępujących korzystnych i niekorzystnych zmian w środowisku bezpieczeństwa.

Jednym z czynników, którego wpływ na systemy bezpieczeństwa państw i narodów będzie wzrastać, zwłaszcza w naszym kręgu kulturowo-cywilizacyjnym – jest wielokulturowość. Przenikanie się kultur stanowi coraz ważniejszą cechę współczesnego środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Temat wpływu wielokulturowości na bezpieczeństwo pojawia się coraz częściej w publicystyce, nie tylko w kontekście kryzysów i zderzeń cywilizacyjnych, ale także spraw związanych z ochroną dziedzictwa i tożsamości kulturowej poszczególnych państw i narodów. Najczęściej publikacje te związane są z obserwowaniem skutków dynamicznych zmian rozgrywających się w świecie, postępującą globalizacją, komercjalizacją życia społecznego, a także obawami związanymi z kulturowymi i gospodarczymi aspektami integracji europejskiej. Tym samym, coraz popularniejszy staje się model społeczny oparty na współistnieniu grup społecznych zróżnicowanych pod względem pochodzenia i wyznawanych systemów normatywno-etycznych. Postępująca równolegle likwidacja ograniczeń w przepływie ludzi, dóbr i usług, postęp technologiczny i idący za tym coraz bardziej swobodny przepływ informacji, a także napływ komercyjnych produktów popkultury zachodniej, rodzi pytania o kierunki i sposoby ochrony własnego dziedzictwa i tożsamości kulturowej. Coraz bardziej uzasadnione stają się

pytania z jednej strony o granice tolerancji dla postępującej unifikacji i uniwersalizacji wzorców kulturowych, a z drugiej, o takie moderowanie napływu imigrantów z różnych stron świata, aby powstająca mieszanka etniczna nie stanowiła źródła zagrożenia dla fundamentów istnienia i rozwoju rodzimej cywilizacji.

Kultura a wielokulturowość

Charakterystyka pojęcia „kultury” obejmuje bardzo dużą ilość definicji funkcjonujących w literaturze. Wieloznaczność tego pojęcia wymaga więc uwzględnienia przestrogi Chrisa Jenksa, który stwierdził, że *idea kultury obejmuje taki zakres problemów, procesów, zróżnicowań czy nawet paradoksów, iż jedynie osoba pewna siebie i kompetentna mogłaby się podjąć mówienia o niej, a być może tylko głupiec usiłowałby napisać o tym książkę...*¹¹. Pojęcie „kultura” (z łac. colere = „uprawa, dbać, pielęgnować, kształcenie”) jest terminem wywodzącym się z łacińskiego zwrotu *cultus agri* („uprawa roli”, termin ten w pierwotnym ujęciu oznaczał takie przekształcanie środowiska naturalnego, aby było ono bardziej użyteczne dla człowieka). Mianem tym określa się całość dorobku społecznego danej zbiorowości (np. narodu), stanowiący jeden z elementów świadomości narodowej. Kultura najczęściej rozumiana jest jako całość duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa, jako motywowane racją rozumu ludzkiego metodyczne przekształcanie natury, przez co bywa też mylnie utożsamiana z cywilizacją¹². Definicje kultury, które kładą akcent na aspekty historyczne, będą odwoływać się do takich pojęć, jak dorobek kultury czy dziedzictwo kulturalne. Definicje normatywne będą opisywać ludzkie zachowania w kategoriach moralno-kulturowych, podkreślając przede wszystkim odrębność stylu życia i zachowań danej społeczności. Definicje psychologiczne będą

---

¹¹ C. Jenks, *Kultura*, Poznań 1999, s. 7.

¹² Według angielskiego antropologa społecznego Edwarda Burnetta Tylora, *„kultura, czyli cywilizacja, jest to złożona całość, która obejmuje wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawa obyczajowe oraz inne zdolności i nawyki nabyte przez ludzi jako członków społeczeństwa”*. Niemiecki socjolog i teoretyk kultury Alfred Weber twierdził, że cywilizacja jest efektem dążenia do racjonalizacji życia ludzkiego i adaptacji do zewnętrznych warunków. Elementami cywilizacji są wszelkie wynalazki i udoskonalenia techniczne, podczas gdy *„kultura sytuuje się poza sferą wymogów adaptacyjnych, tam, gdzie zaczyna się kształtowanie naszego życia przez wyznaczanie mu celów, których nie da się wyprowadzić z potrzeby dalszej egzystencji albo lepszego zaspokajania naturalnych potrzeb życiowych”*. Amerykański antropolog kultury Lewis Henry Morgan uważał, że cywilizacja to najwyższe stadium rozwoju kultury. Przegląd definicji – zob. praca Antoniny Kłoskowskiej pt. *„Kultura masowa”*, Warszawa 1983.

odnosić się do tych mechanizmów ludzkiej inwencji, które związane są z procesem nauki i edukacji społecznej oraz wytwarzaniem nowych zdolności komunikacyjnych i informacyjnych. Natomiast w definicjach strukturalistycznych znajdziemy propozycje całościowego podejścia do charakteru poszczególnych kultur i ich wewnętrznych powiązań¹³. Wszystkie te definicje akcentują różne czynniki określające zjawiska kulturowe, przyczyniając się zarówno do uporządkowania wiedzy o kulturze, jak również do formułowania definicji zawierających walor wiedzy praktycznej. Na kulturę należy bowiem patrzeć przez pryzmat różnych nauk i uwarunkowań: biologicznych, historycznych, socjologicznych lub filozoficznych. To one, powiązane ze sobą tysiącami współzależności, będą budować wzorce samoidentyfikacji kulturowej danego podmiotu (państwa, narodu, społeczeństwa), jako ważnego elementu jego kształtowania się, trwania i aktywnego funkcjonowania na arenie międzynarodowej.

Ujęcie kultury w kontekście bezpieczeństwa narodowego wymagać będzie zdefiniowania pojęcia kultury narodowej. Określa ona całość dorobku danej grupy społecznej (narodu), przez co stanowi jeden z najważniejszych elementów świadomości narodowej. Wyróżnikiem dla tego typu kultury jest powszechnie obowiązujące przekonanie, że znajomość jej wytworów (norm, wiedzy, zasad zachowania i postępowania, zabytków, dzieł artystycznych, itp.) wyróżnia daną zbiorowość spośród innych, ponieważ świadczy o jej odrębności, niepowtarzalności i wyjątkowości. Kultura narodowa stanowi więc szeroki i złożony układ sposobów działania, norm, wartości symboli, wierzeń i dzieł symbolicznych, który jest przez daną zbiorowość uważany za jej własny i przynależny, wyrosły z jej tradycji i historycznych doświadczeń oraz obowiązujący w jej obrębie¹⁴. Kultura narodowa jest więc czynnikiem wiążącym dany naród, budującym poczucie wspólnoty i przynależności do jednej grupy, a przez to zobowiązującym do troski i pracy na rzecz jej dalszego trwania, tożsamości i integralności. Jej szczególną cechą jest tradycja, czyli wartość historyczna przekazywana z pokolenia na pokolenie oraz treści, które dana społeczność uważa za szczególnie ważne obecnie i w przyszłości, prowadzące do wytworzenia więzi międzypokoleniowej. Świadomość więzi z wartościami stanowiącymi kulturę narodową jest jednym z podstawowych elementów tworzących i konsolidujących naród¹⁵.

W związku z powyższym, „wielokulturowość” staje się coraz bardziej znaczącym pojęciem z dziedziny kultury dla współczesnych stosunków międzynarodowych. Termin ten wywodzi się z angielskiego „multiculturalism” i może mieć trzy znaczenia:

---

¹³ J. Czaja, *Bezpieczeństwo kulturowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004, s. 9–10.

¹⁴ A. Kłoskowska, *Kultura masowa*, Warszawa 1983.

¹⁵ M. Filipiak, *Socjologia kultury. Zarys zagadnień*, Lublin 2002, s. 67.

- w płaszczyźnie opisowej wskazuje na wielość kultur, wielokulturowość jest więc stwierdzeniem obiektywnego faktu zróżnicowania kulturowego danego społeczeństwa lub – szerzej – faktu istnienia na świecie odmiennych kultur etnicznych, grup religijnych, subkultur itp.;
- oznacza politykę władz państwa zmierzającą do niwelacji napięć społecznych związanych z faktem wielokulturowości danej populacji;
- jest nazwą pewnej filozofii, w której wielokulturowość oznacza działania środowisk mniejszościowych ukierunkowane na emancypację i pełniejszy udział różnych środowisk w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym kraju¹⁶.

Jedną z popularnych definicji opisuje pojęcie wielokulturowości poprzez harmonijne współlistnienie różniących się od siebie grup kulturowych czy etnicznych, w ramach wspólnej zbiorowości zorganizowanej w formę politycznej jednostki terytorialnej¹⁷. Wielokulturowość będzie więc oznaczać takie zróżnicowanie kulturowe danej zbiorowości, które przekłada się na szeroki i złożony układ sposobów działania, norm, wartości symboli, wierzeń i dzieł symbolicznych. Ważne jest przy tym, aby były one uważane przez tę zbiorowość za jej własne i przynależne, wyrosłe z jej tradycji i historycznych doświadczeń oraz obowiązujące w jej obrębie¹⁸. Kultura rodzima oraz wszelkie treści napływowe ją wzbogacające, powinny wiązać dany naród, budować poczucie wspólnoty i przynależności do jednej grupy, a przez to zobowiązywać do troski i pracy na rzecz jej dalszego trwania, tożsamości i integralności. Jeśli wartości te będą zdominowane przez obce elementy kulturowe, niewzbogacające, osłabiające lub dewastujące rodzime treści, które dana społeczność uważa za szczególnie dla siebie ważne obecnie i w przyszłości, wówczas będą one prowadzić do osłabienia więzi tworzących i konsolidujących dany naród. W konsekwencji będą one stanowić dla tego narodu zagrożenie¹⁹.

Wielokulturowość a bezpieczeństwo

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku znany politolog amerykański Samuel P. Huntington wyraził opinię, że *w świecie, jaki nastąpi po zakończeniu zimnej*

---

¹⁶ *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3995791> [dostęp: 16 maja 2013 r.].

¹⁷ E. Cashmore, M. Banon, J. Jennings, B. Troyna, P. L. van den Berghe, *Dictionary of Race and Ethnic Relations*, Routledge, London, New York 1994, s. 216–217.

¹⁸ A. Kłoskowska, *Kultura masowa*, Warszawa 1983.

¹⁹ M. Filipiak, *Socjologia kultury. Zarys zagadnień*, Lublin 2002, s. 67.

*wojny, flagi bardzo się liczą, to samo dotyczy innych symboli narodowej tożsamości, takich jak krzyże, półksiężycy, a nawet nakrycia głowy. Liczy się bowiem kultura, a kulturowa tożsamość dla większości ludzi jest tym, co ma największe znaczenie*²⁰. Jego zdaniem, podłożem współczesnych konfliktów międzynarodowych są i będą zderzenia cywilizacyjne o podłożu kulturowo-religijnym. Teoria Huntingtona stała się przedmiotem ożywionej dyskusji w świecie zwłaszcza, że natura konfliktów międzynarodowych na początku XXI wieku nie pozwalała jej jednoznacznie sfałszyfikować. Zaslugą amerykańskiego politologa jest więc to, że zwrócił on uwagę na kulturowo-religijne podłoże współczesnych konfliktów międzynarodowych, a tym samym na problemy wielokulturowości i bezpieczeństwa kulturowego.

Jednak prawdziwym przełomem w postrzeganiu wielokulturowości jako zasadniczego elementu bezpieczeństwa i odrębnej kategorii pojęciowej stały się ataki terrorystyczne przeprowadzone na cele w Stanach Zjednoczonych (2001 r.), Hiszpanii (2004 r.), Wielkiej Brytanii (2005 r.), Egipcie (2004 i 2005 r.) i w innych miejscach świata. Okazało się wtedy, że różnice cywilizacyjne, religijne i kulturowe, mogą stanowić inspirację dla niektórych środowisk fundamentalistycznych i ekstremistycznych do przeprowadzenia aktów terroru, wymierzonych w podwaliny funkcjonowania cywilizacji zachodniej, w tym konstytuujące je wartości. Chociaż terroryzm, jako zjawisko, znany jest od wieków, jednak dopiero w ostatnim czasie stał się on istotnym elementem stosunków międzynarodowych oraz wyrastającym na gruncie nierozwiązanych problemów cywilizacyjnych, religijnych i kulturowych – zagrożeniem dla bezpieczeństwa. Nie jest więc możliwe pełne zdiagnozowanie tego zagrożenia bez uwzględnienia czynnika kulturowego, jako istotnego elementu wpływającego na charakter wielu konfliktów międzynarodowych na początku XXI wieku.

Związki kultury i bezpieczeństwa, a zwłaszcza wpływy kultury na bezpieczeństwo, są tak stare, jak stare są cywilizacje ludzkie i relacje występujące między nimi. Od początków istnienia był to problem złożony i wielowątkowy, ponieważ to różnice kulturowe często były zarzewiem sporów, konfliktów i wojen, nierzadko decydujących wręcz o dalszym fizycznym istnieniu państw i społeczeństw. Z doświadczeń historii świata wynika, że najbardziej krwawe okazywały się te wojny, w których obecny był silny kontekst religijny. Z drugiej jednak strony, kontakty międzykul-

---

²⁰ S. P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 2006, s. 14. S. Huntington w 1993 roku w „Foreign Affairs” opublikował artykuł pt. „The Clash of Civilizations?”, w którym teom Francisca Fukuyamy o końcu historii po upadku komunizmu przeciwstawił własną tezę, że źródłem konfliktów we współczesnej polityce będą przede wszystkim różnice kulturowo-religijne pomiędzy cywilizacjami, a nie państwami. Autor rozwinął tę tezę w książce wydanej trzy lata później pt. „The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order”.

turowe mogły też przynosić wspaniałe owoce, np. nowe kanony i idee kultury, a nawet powstawanie nowych cywilizacji. Ze względu na kulturowe podłoże wielu konfliktów międzynarodowych problem ochrony własnej kultury, a zwłaszcza własnej tożsamości kulturowej przed niepożądanymi wpływami z zewnątrz, nie jest problemem nowym. Co więcej, znaczenie tego problemu wciąż wzrasta, ponieważ współczesny świat przynosi coraz więcej możliwości kontaktów pomiędzy różnymi kulturami, a płaszczyzny wymiany idei, myśli, doświadczeń i wzorców kulturowych w dobie postępujących zmian globalizacyjnych stają się wręcz nieograniczone²¹.

Procesy globalizacyjne, w tym procesy integracyjne w ramach Unii Europejskiej (której Polska jest członkiem od 2004 roku), prowadzą do zacieśnienia relacji między poszczególnymi państwami, zarówno w zakresie gospodarczym, prawnym, społecznym, jak i politycznym. Stwarza to bardzo sprzyjające warunki do przenikania i unifikacji kultur. Jednak obok procesów ukierunkowanych na tworzenie ogólnoświatowej „globalnej wioski”, dostrzegalny jest także proces odwrotny, tj. przenikania się i wyodrębniania różnych kultur na tym samym obszarze. Wielokulturowość jako model społeczny może stanowić o sile i potędze państw opierających swój rozwój na przedsiębiorczości i aktywności różnych grup etnicznych (przykładem mogą być Stany Zjednoczone, Kanada lub Australia)²². Jednak może być ona także zarzewiem nowych problemów i zagrożeń, zwłaszcza w Europie, gdzie państwa narodowe tworzone były w oparciu o homogeniczność, wspólny język, tradycję, wierzenia i obyczajowość, a w konsekwencji – o wspólne pojęcie narodu. W wielu państwach europejskich pokazywanie odrębności psycho-kulturowej tolerowane jest tylko w pewnych granicach, ponieważ z założenia większa troska władz koncentrowana jest na tożsamości kraju, który udziela emigrantom gościny, aniżeli na tożsamości osób przyjeżdżających. Od przybyszów oczekuje się zrozumienia i poszanowania miejscowych praw, norm i obyczajów w takim stopniu, aby nie zaburzał on tożsamości i przestrzeni kulturowej ludności miejscowej (przykładem mogą być Niemcy, Francja lub Włochy). Nierzadko taka postawa – motywowana przecież podstawowym interesem miejscowej społeczności – generuje konflikty pomiędzy tą ludnością a ludnością napływową, niechętną lub wręcz przeciwną zmia-

---

²¹ J. Czaja, *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008, s. 9–13.

²² Uznaje się, iż termin „wielokulturowość” nabrał znaczenia pod koniec lat 60. XX wieku, w trakcie kanadyjskiej debaty nad strukturą etniczną tego kraju. Idea wielokulturowości pojawiła się jako alternatywa względem dotychczas wdrażanego asymilacji i stanowiła nową propozycję po klęsce amerykańskiej ideologii zwanej „melting pot”. Polegała ona na nieuwzględnianiu różnic w pochodzeniu etnicznym i koncentrowaniu się na tworzeniu „człowieka bez przeszłości”. Podstawą politycznej jedności miała być wierność konstytucji oraz lojalność wobec innych obywateli kraju – gospodarza.

nom i zainteresowaną zachowaniem własnych norm, obyczajowości i przekonań. Rodzi to przestrzeń dla zachowań populistycznych i ksenofobicznych, eskalujących narodowe i religijne lęki i uprzedzenia²³.

Polska, jako kraj szczególnie mocno doświadczony przez historię: rozliczne wojny, rozbiory i utratę własnej państwowości, tragedię powstań narodowo-wyzwoleńczych i dwóch wojen światowych oraz późniejsze zniewolenie – powinna być szczególnie wyczulona na ochronę tych dóbr i wartości, które świadczą o jej wyjątkowości, odrębnej tożsamości i rozwoju narodowym. Stajemy tym samym przed perspektywą wypracowania takiej polityki wielokulturowości, która nie będzie ograniczać w sposób istotny praw i wolności napływających migrantów, ale przede wszystkim będzie realizować interesy narodowe i cele strategiczne państwa polskiego.

Atutem naszego kraju jest to, że Polska jest państwem stosunkowo jednolitym. Nie jesteśmy krajem zróżnicowanym narodowościowo i etnicznie, jednak i nam nieobce są problemy związane z nietolerancją. Tymczasem, już wkrótce to my możemy znaleźć się na obecnym miejscu Niemców, Francuzów lub Włochów. Starzejące się społeczeństwo polskie znacznie wkrótce cierpieć na niedobór młodej wykwalifikowanej siły roboczej. Konieczne staje się wypracowanie mądrej wieloletniej polityki migracyjnej, w szczególności ukierunkowanej na integrowanie i zatrudnianie w Polsce cudzoziemców. Warto więc, aby Polacy byli światopoglądowo i cywilizacyjnie, ale też systemowo, przygotowani na przewidywany w nieodległej przyszłości masowy napływ emigrantów z zagranicy do naszego kraju²⁴.

Z badań przeprowadzonych na przełomie 2011 i 2012 roku przez Centrum Badania Opinii Społecznej na zlecenie Biura Bezpieczeństwa Narodowego wynika, że umacnianiu bezpieczeństwa sprzyja m.in. wszystko to, co można określić jako

---

²³ R. Kuźniar, *Bezpieczeństwo kulturowe*, „Polska Zbrojna”, 17 grudnia 2009 roku, http://polska-zbrojna.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=6065:bezpieczestwo-kulturowe&catid=100:roman-kuniar&Itemid=190 [dostęp: 17 maja 2013 r.].

²⁴ 31 lipca 2012 roku Rada Ministrów przyjęła dokument pt. *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*. Ma on charakter programowy: przedstawia diagnozę sytuacji migracyjnej Polski, postuluje dostosowanie polityki migracyjnej do priorytetów rynku pracy oraz zapewnienie konkurencyjności naszej gospodarki. W dokumencie przyjęto m.in. rekomendacje uproszczenia przepisów i procedur dotyczących zasad pobytu i podejmowania pracy przez cudzoziemców w Polsce oraz wdrożenia rozwiązań służących ograniczeniu nielegalnej emigracji. Obecnie kluczowe znaczenie ma zintegrowanie polityki migracyjnej z interesami narodowymi i celami strategicznymi państwa, przyjęcie planu działań na rzecz wdrożenia założeń oraz opracowanie programu integracji cudzoziemców w Polsce, w szczególności tych grup, które stwarzają nadzieję na pozostanie i podjęcie pracy w Polsce oraz zasymilowanie się ze społeczeństwem polskim.

wysoki poziom kapitału społecznego: zaufanie obywateli do władzy (72%), zaufanie władzy do obywateli (69%) oraz istnienie silnego społeczeństwa obywatelskiego (66%). W opinii większości badanych (59%) także istnienie systemu demokratycznego w kraju służy wzmocnieniu bezpieczeństwa (bo być może – w ocenie społecznej – państwa demokratyczne są mniej skłonne angażować się w konflikty zbrojne niż państwa niedemokratyczne). Zdaniem większości ankietowanych (75%) do zmniejszania bezpieczeństwa kraju przyczyniać się może występowanie silnych konfliktów społecznych. W ocenie przeważającego odsetka badanych (43%) czynnikiem raczej niekorzystnie oddziałującym na poziom bezpieczeństwa państwa jest także istnienie wielokulturowego, etnicznie zróżnicowanego społeczeństwa.

Większość czynników wpływających na stan bezpieczeństwa w naszym kraju jest dość silnie lub bardzo silnie ze sobą skorelowana. W odczuciu społecznym siła militarna państwa wiąże się z poziomem jego rozwoju gospodarczego. Siła gospodarcza zaś (a więc pośrednio także potęga militarna), łączy się w opinii społecznej z określonym modelem ładu społecznego, opartym na zaufaniu i demokratycznych mechanizmach wypracowywania konsensusu społecznego. Elementem tego modelu, także związanym z wysokim stopniem rozwoju gospodarczego (i – być może – niskim poziomem nierówności społecznych), jest małe natężenie konfliktów społecznych. Natomiast istnienie wielokulturowego, etnicznie zróżnicowanego społeczeństwa jest czynnikiem słabo skorelowanym z innymi. Analizy pokazują jedynie silny związek między funkcjonowaniem wielokulturowego społeczeństwa a postrzeganiem dużym natężeniem konfliktów społecznych²⁵.

Łagodzeniu napięć społecznych, bez podjęcia zaradczych działań o charakterze systemowym, raczej nie będzie sprzyjać narastająca migracja do Polski. Są to głównie emigranci z krajów byłego Związku Radzieckiego, ale także z krajów azjatyckich, w tym z krajów islamskich. Niekontrolowany napływ ludności obcej mentalnie i kulturowo może sprzyjać aktywności elementów niepożądanych, narastaniu przestępczości (np. nielegalnego przemytu, rozwojowi handlu narkotykami lub bronią) i ruchów o charakterze ekstremistycznym i fundamentalistycznym. Jest oczywiste, że będzie to miało wpływ na bezpieczeństwo narodowe rozumiane jako ochrona, za pomocą różnych środków, żywoitych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagroziłaby żywotności i podstawowym interesom państwa²⁶.

---

²⁵ *Ocena stanu bezpieczeństwa państwa*. Raport z badania sondażowego przeprowadzonego przez CBOS na zlecenie Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2012.

²⁶ I. Blonka-Szwarkowska, M. Puszk, *Kultura a bezpieczeństwo narodowe*, „Zeszyty Doktoranckie. Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej” 2012, nr 4 (5), Warszawa 2012, s. 32.

Polityka wielokulturowości w świecie

Kształtowanie się tożsamości narodów europejskich, w tym narodu polskiego, było wielowiekowym procesem, który rozwijał się na podstawie takich elementów jak: język, tradycja historyczna, religia, obyczajowość, literatura, kultura, sztuka i symbole narodowe. Był to proces z założenia otwarty, podatny na zewnętrzne wpływy kulturowe, lecz uzależniony od okresu historycznego i panującej wówczas sytuacji społeczno-politycznej. Szczególnie w okresach konfliktów i wojen, zniewolenia i zaborów, towarzyszyła mu troska o zachowanie kulturowej odrębności, jako nieodzownego atrybutu tej tożsamości. Jednak idea współżycia kultur w Europie nie przegrała, bo przegrać nie może. Społeczeństwa są i będą kształtowane poprzez spotkania z ludnością napływową, a przenikanie się kultur jest nieodłącznym elementem współczesności, dla którego nie ma alternatywy. Nierealne wydaje się wprowadzanie restrykcji lub wyrzucanie ludzi od dawna osiedlonych. Byłoby to bowiem działanie sprzeczne z podstawami demokracji i podstawowymi wartościami określającymi zasady współżycia społecznego w cywilizacji zachodniej.

Konieczne są zatem działania ukierunkowane na stopniowe, ale konsekwentne asymilowanie ludności napływowej. Wdrożona w Kanadzie lub Australii polityka wielokulturowości okazała się tam sukcesem, ponieważ migranci od samego początku traktowani byli w kategoriach przyszłych obywateli, a nie taniej, tymczasowej siły roboczej. Ustanowienie priorytetu opartego na silnym związku polityki migracyjnej z uzyskiwaniem przez migrantów prawa stałego pobytu, a następnie statusu pełnoprawnego obywatela, pozwoliło na wypracowanie systemu, dzięki któremu władze migracyjne mogą sprawnie wyselekcjonować pożądane dla państwa i zamieszkującego je społeczeństwa grupy migrantów. Migranci, którzy chcą się osiedlić w Kanadzie na stałe powinni: być osobami młodymi (preferowana grupa wiekowa to 18–35 lat), posiadać założoną rodzinę, być wykształconymi (preferowane wykształcenie wyższe oraz techniczne), znać języki Kanady (język angielski i język francuski) oraz geografię i historię tego kraju. Powinny być to osoby, które chcą się osiedlić w słabo zaludnionych regionach kraju, posiadając pracę w Kanadzie lub gwarancję zatrudnienia. Nie mogą być to osoby karane za przestępstwa umyślne. Warunkiem uzyskania pełnego obywatelstwa jest też posiadanie prawa stałego pobytu (które można uzyskać po 5 latach pobytu pod warunkiem, że osoba taka nie była w tym czasie skazana prawomocnym wyrokiem), zdanie egzaminu państwowego z historii, geografii i języków urzędowych Kanady oraz złożenie przysięgi na wierność monarsze (obecnie: królowa Elżbie-

ta II), konstytucji i praw Kanady²⁷. Polityka wielokulturowości została również wprowadzona do systemu edukacji na poziomie federalnym – w szkole średniej każdy uczeń w ramach przedmiotu „Wielokulturowość” (ang. „Multiculturalism”) zapoznawany jest z założeniami, filozofią oraz prawem stojącym u podstaw tej polityki w Kanadzie. Istotną częścią nauczania tego przedmiotu jest zapoznawanie uczniów z głównymi cechami kultur mniejszości narodowych i etnicznych w Kanadzie, co jest istotnym elementem budowy porozumienia pomiędzy poszczególnymi grupami narodowościowymi, a tym samym rozwijania tożsamości narodowej w tym państwie²⁸.

W Senacie Stanów Zjednoczonych prowadzona jest obecnie debata nad projektem nowej ponadpartyjnej ustawy imigracyjnej, zgłoszonym przez ósmioosobową grupę senatorów. Głównym celem reformy jest umożliwienie nielegalnym imigrantom (obecnie ok. 11 mln. osób) zalegalizowanie pobytu na terytorium USA, a następnie uzyskanie przez nich obywatelstwa. Reforma ma również na celu naprawę obecnego systemu legalnej imigracji, tak aby w przyszłości przyjmować do USA obcokrajowców, uwzględniając ich zawodowe kwalifikacje i potrzeby rynku. Uzyskanie obywatelstwa będzie trudnym i długim (minimum 13-letnim) procesem, uzależnionym od spełnienia rygorystycznych warunków (m.in. zapłacenie kar, podatków, niekaralność czy udokumentowana nauka języka angielskiego). O legalizację pobytu będą mogli wystąpić ci nielegalni imigranci, którzy przybyli do Stanów Zjednoczonych przed 31 grudnia 2011 roku. Wdrażanie reformy zostało uzależnione od przebiegu procesu uszczelnienia granicy z Meksykiem, na co Departament Bezpieczeństwa Krajowego ma przeznaczyć 6,5 mld. dolarów w ciągu 10 lat od przyjęcia ustawy. W dokumencie planuje się przeprowadzenie kontroli i surowsze sankcje wobec firm, które zatrudniają pracowników bez zezwolenia na pracę. Szybsze procedury na uzyskanie obywatelstwa ustawa przewiduje dla tych nielegalnych imigrantów, którzy do USA trafili jako dzieci. W projekcie ustawy ujęte też zostało utworzenie biometrycznego systemu monitorowania turystów wjeżdżających i wyjeżdżających z terytorium USA. Ma on przede wszystkim służyć zapobieganiu nielegalnym przedłużeniom pobytu przez obcokrajowców²⁹.

---

²⁷ *The Current State of Multiculturalism in Canada and Research Themes on Canadian Multiculturalism, Citizenship and Immigration Canada*, Minister of Public Works and Government Services Canada, 2010.

²⁸ Autor niniejszego opracowania jest absolwentem kanadyjskiej szkoły średniej.

²⁹ *Immigration reform battle expected to land on Senate floor*, The Washington Post, Apr. 15, 2013, http://www.washingtonpost.com/immigration-reform-battle-expected-to-land-on-senate-floor/2013/04/15/7a3ca92a-a5c8-11e2-9e1c-bb0fb0c2edd9_video.html [dostęp:

Australijska polityka wielokulturowości powstawała w ciągu kilkudziesięciu lat. Jej zręby zostały opracowane w latach 1966–1973, kiedy władze ostatecznie odrzuciły politykę „białej Australii”, którą zastępowano coraz większym otwarciem na imigrację. Istotą nowej polityki było przyjęcie założenia, że integracja umożliwia zachowanie odmiennej tożsamości, na którą składa się m.in. kultura i język kraju pochodzenia. Dostrzeżono także konieczność wyjścia naprzeciw potrzebom imigrantów pochodzenia nieeuropejskiego poprzez zapewnienie im wsparcia instytucjonalnego. W 1973 roku zrównane zostały uprawnienia obywateli krajów nieeuropejskich z uprawnieniami obywateli krajów europejskich pod względem okresu oczekiwania na możliwość złożenia wniosku o obywatelstwo australijskie, całkowicie wyeliminowano też z polityki migracyjnej kryterium rasy. Utworzony został Instytut Spraw Wielokulturowych (ang. *Institute of Multicultural Affairs*) – organ władzy państwowej, kierowany przez premiera, odpowiedzialny za koordynację działań resortów w zakresie realizacji postanowień związanych z polityką wielokulturowości oraz prowadzenie działalności badawczo-doradczej. W dalszej kolejności:

- zapewniono wszystkim członkom społeczeństwa równy dostęp do usług i świadczeń udzielanych przez państwo;
- uznano, że różnorodność językowa i kulturowa nie stanowi zagrożenia dla jedności narodowej i że społeczeństwo wielokulturowe może pozytywnie wpływać na rozwój kraju;
- zagwarantowano prawo każdej jednostki do zachowania własnej kultury³⁰;
- stworzono możliwości i warunki dla wzajemnego zrozumienia ludzi wywodzących się z różnych kultur, m.in. poprzez wprowadzenie mechanizmów konsultacji ze społecznościami etnicznymi w zakresie ich potrzeb społecznych;
- udzielono wsparcia finansowego lokalnym radom społeczności etnicznych;
- uruchomiono na szeroką skalę programy nauczania języka angielskiego.

W rezultacie współczesna Australia jest krajem, której co czwarty mieszkaniec urodził się za granicą, a co drugi ma przynajmniej jednego rodzica-imigranta. Dotychczasowa australijska polityka wielokulturowości zakłada: możliwość cele-

---

21 maja 2013 r.]; A. Parker, J. Preston, *Immigration Overhaul Wins Panel's Backing in the Senate*, The New York Times, May 21, 2013, http://www.nytimes.com/2013/05/22/us/politics/leahy-voices-optimism-as-panel-continues-work-on-immigration-bill.html?hp&_r=0 [dostęp: 21 maja 2013 r.].

³⁰ Ikona australijskiej wielokulturowości jest działalność rozgłośni telewizyjnej i radiowej SBS (*Special Broadcasting Service*), która jako pierwsza zaczęła nadawać programy w obcych językach.

browania odmiennych tradycji i języka, pozytywny wpływ wielokulturowości na rozwój narodowej jedności i harmonii oraz zachowanie wartości demokratycznych, stworzenie społeczeństwa inkluzyjnego i spójnego, w którym każdy ma zapewniony równy dostęp do świadczeń państwowych, systemowo zagwarantowane wsparcie instytucjonalne dla mniejszości narodowych i etnicznych, uznanie ekonomicznych i handlowych korzyści wynikających z istnienia społeczeństwa wielokulturowego, promocję zrozumienia i akceptacji dla inności, wspieraną przez implementację odpowiedniego prawa. Tak pojmowana polityka wielokulturowości ograniczona jest przez kryterium przestrzegania australijskiego prawa³¹.

W ostatnim czasie australijska polityka wielokulturowości została dodatkowo uzupełniona o następujące elementy:

- powołanie w sierpniu 2011 r. Rady ds. Wielokulturowości (ang. *Australian Multicultural Council*). Do jej głównych zadań należy: doradztwo rządowi oraz pomoc przy organizacji przedsięwzięć wspierających i promujących wielokulturowość. W skład Rady wchodzi dziesięć członków reprezentujących poszczególne stany Australii;
- powołanie Narodowego Partnerstwa i Strategii na Rzecz Antyrasizmu (ang. *National Partnership and Strategy for Anti-Racism*) w celu skutecznego reagowania na problemy dyskryminacji i rasizmu;
- ustanowienie programu „Wielokulturowe Partnerstwo Młodych na Rzecz Sportu” celem umożliwienia harmonijnego udziału młodzieży w życiu społecznym poprzez sport;
- dystrybucję funduszy wspierających sztukę i festiwale związane z tematyką wielokulturowości, celem zwiększenia społecznej świadomości i wzajemnego zrozumienia;
- uruchomienie mechanizmu kontroli w zakresie adekwatności świadczeń i usług dostarczanych imigrantom przez państwo³².

Australijska wielokulturowość charakteryzuje się więc pojmowaniem kultury i zjawisk w jej obrębie zachodzących w ujęciu dynamicznym: jest to proces, a nie zbiór niezmiennych wartości i tradycji. Elementem określającym granice zmiany jest przestrzeganie prawa oraz zasad tolerancji i liberalnej demokracji. Tak określona polityka – jak pokazuje praktyka – umożliwia zachowanie wartości dominujących dla ogółu australijskiego społeczeństwa.

---

³¹ M. Krakowiak, *Droga do wielokulturowości – polityka migracyjna Australii*, „Biuletyn Migracyjny – dodatek specjalny” luty 2012 nr 33, http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/33_s_luty_2012_0.pdf [dostęp: 28 maja 2013 r.].

³² Tamże.

Wnioski

Zwykle przenoszenie obcych wzorców systemowych do Europy, bez odpowiedniego przygotowania światopoglądowego i mentalnego społeczeństw na naszym kontynencie, nie wydaje się możliwe. W Europie dominują negatywne oceny wdrażanych dotychczas założeń polityki wielokulturowości, podyktowane słabymi efektami podejmowanych działań, brakiem spodziewanego poziomu integracji imigrantów, oznakami niewystarczającej spójności społecznej, w tym napięciami religijnymi lub etnicznymi. Do wyzwań należy także:

- bardzo silne zróżnicowanie europejskich społeczeństw (pod względem wieku, płci, wykształcenia, statusu materialnego, doświadczeń, kultury, a także w ramach samych wspólnot imigranckich);
- wielowymiarowość i wielopoziomowość systemu tworzenia i wdrażania polityki migracyjnej i integracyjnej (różne poziomy administracyjne: lokalny, regionalny, krajowy, europejski; różne wymiary życia społecznego: prawny, kulturowy, społeczny, ekonomiczny, in.);
- negatywny ton większości debat politycznych i medialnych, utożsamiający ewentualne zagrożenia wynikające z migracji z terroryzmem, wzrostem przestępczości oraz kryzysem;
- problemy związane z określeniem Europy jako wspólnoty (politycznej lub kulturowej). Europa ma bowiem problem z jednoznacznym określeniem swojego profilu ideologicznego, co skutkuje tym, że imigranci nie mają przekonania, czy i z kim mogliby się integrować³³.

Bardzo dużym krokiem naprzód, umożliwiającym postęp w sprawie systemowego uregulowania problemu wielokulturowości w Europie, jest silnie propagowana w Unii Europejskiej polityka tolerancji dla odmienności i walki z dyskryminacją. W krajach takich jak Polska – niedoświadczonych pod względem radzenia sobie z napływem dużej ilości migrantów – taka taktyka może jednak okazać się niewystarczająca. Konieczne jest zatem wsparcie jej szeroką ofertą kształcenia międzykulturowego, przygotowania zmian w funkcjonowaniu szkolnictwa, które obejmować będą nie tylko obecny stan zróżnicowania etnicznego, ale też określą zakres, formy i zasady wprowadzania edukacji regionalnej. Proces takiego kształcenia nie powinien zmierzać w kierunku zacierania odmienności kulturowych, lecz do uświadamiania sobie różnic, ich poznawania i akceptowania, ponieważ zróżnicowanie jest naturalną cechą rzeczywistości. Wielokulturowość w procesie kształ-

---

³³ M. Lesińska, *Wielokulturowość w Europie. Quo Vadis?*, Biuletyn Migracyjny – dodatek specjalny, nr 33, luty 2012, http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/33_s_luty_2012_0.pdf [dostęp: 28 maja 2013 r.].

cenia może więc być traktowana jako dobro społeczne, wpływające na wzbogacenie kultury, choć stanowiące poważne wyzwanie natury pedagogicznej. Nie ma dla narodu stojącego przed perspektywą realnego braku młodych rąk do pracy innej drogi, niż podejmowanie działań asymilacyjnych, tworzących płaszczyznę porozumienia i dialogu, opartą na rzetelnej wiedzy, wzajemnym zrozumieniu, kooperacji i pluralizmie. Wysiłek na rzecz szerokiego dostępu do dobrodziejstw edukacji jest uważany za jeden z dominujących czynników rozwoju społecznego, gdyż jakiegokolwiek nierówności w tej dziedzinie nie tylko godzą w podwaliny ustrojowe, ale – co gorsza – wywołują niepożądane konsekwencje ekonomiczne i społeczne (tworzenie się „wysp ubóstwa”, rozszerzanie się grup „wykluczonych”, marnowanie uzdolnień i umiejętności ludzkich, tworzenie pożywki dla rozwoju postaw fundamentalistycznych i ksenofobicznych).

Polska posiada już pewne doświadczenia związane z systemowym podejściem do zjawiska wielokulturowości. Tolerancja kulturowa w Rzeczypospolitej Obojga Narodów była cechą naturalną ówczesnej rzeczywistości, która wytworzyła się w naszym społeczeństwie w sposób spontaniczny. Organy państwa dawały jednak mniejszościom możliwość kierowania się własnym prawem i tworzenia organów autonomii. Taki wzór wielokulturowości oraz charakter polskiej tolerancji wobec odmienności zasadał się niewątpliwie na specyficznym (unikalnym) ustroju naszego państwa, który zawierał w sobie elementy monarchiczne (wspólny monarcha), arystokratyczne (senat, rola szlachty) oraz demokratyczne (sejmy i sejmiki). Połączenie to w szczególnie sposób gwarantowało zachowanie równowagi między ładem a wolnością, a tym samym implementację zasady wielokulturowości rozciągniętą na wszystkie ówczesne nacje zamieszkujące nasz kraj. Szczególną rolę w formowaniu tożsamości narodowej Polaków odegrała też tradycja martyrologii i heroizmu, związana z prowadzeniem walk narodowo-wyzwoleńczych i niepodległościowych w XIX i XX wieku oraz utrzymywanie i pielęgnowanie miejsc uświęconych krwią Polaków poległych za wolność Ojczyzny³⁴.

W świetle współczesnej złożoności i różnych dylematów wynikających z przemian zachodzących w środowisku międzynarodowym, budowa systemu, który w sposób trafny identyfikuje główne problemy dla bezpieczeństwa narodowego oraz jest zdolny do ich konsekwentnego rozwiązywania jest przedsięwzięciem bardzo trudnym. System taki nie powinien bazować na indywidualnych przekonaniach jego autorów, lecz powinien być – w miarę możliwości – efektem odwołania się do mądrości zbiorowej, społecznej, uwzględniającej specyfikę i zróżnicowanie całej społeczności. System definiujący, gromadzący, organizujący i uruchamiający

³⁴ Szerzej: *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013.

zasoby całego społeczeństwa i służący jego ochronie oraz obronie, musi być przez to społeczeństwo rozumiany i akceptowany. Zbiorową mądrość – także w sprawach egzystencjalnych oraz kształtowania pożądanych warunków dla bezpiecznej przyszłości – zdobywa się w toku debaty publicznej, która np. w naszym kraju jest słaba i często nacechowana negatywnymi emocjami. Przy wszechobecnym szumie informacyjnym, skłonnością niektórych polityków do nadmiernego ekspozowania błahych tematów oraz tendencją niektórych mediów do analizowania różnych spraw w sposób powierzchowny, zbyt często zapomina się o tematach ważnych. Przełamanie tego impasu, poprzez wymuszanie na politykach częstszego myślenia w kategoriach państwowych, popularyzację spraw bezpieczeństwa w społeczeństwie, włączanie i zdefiniowanie roli mediów w systemie bezpieczeństwa narodowego to kolejne ważne uwarunkowania, które będą miały przełożenie na jakość funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego. Umożliwi to też przełamanie paradoksu polegającego na tym, że nie ma *de facto* możliwości przeprowadzenia uprzedniego obiektywnego sprawdzianu dla głównych kierunków dokonującej się transformacji systemowej, aby skontrolować, czy postulowany kierunek myślenia jest pożądany i skuteczny.

Rosnąca kompleksowość procesu budowy i transformowania systemu bezpieczeństwa narodowego nakazuje więc angażowanie szerokiego spektrum różnych aktorów, wywodzących się z różnych środowisk, zróżnicowanych pod względem światopoglądów, wyznawanych wartości czy doświadczeń życiowych, mających jednak wspólną skłonność do uwypuklania swojego znaczenia w systemie oraz maksymalizowania własnych interesów bezpieczeństwa. Poszczególne podmioty mogą więc być zainteresowane włączaniem do systemu prawnego państwa korzystnych dla siebie uregulowań, postulowaniem tworzenia i funkcjonowania instytucji i organów zabezpieczających interesy jedynie wąsko pojmowanych grup społecznych, podpowiadaniem zmian mających negatywny wpływ na funkcjonowanie i koordynację działań w ramach innych elementów składowych systemu bezpieczeństwa. Z tego względu istotną kwestią jest formalne umocowanie i zasady działania koordynatora transformacji systemu bezpieczeństwa państwa (organu lub prawa), który powinien posiadać zdolności i instrumenty do sprawowania władzy zwierzchniej nad przebiegiem całego procesu, zapewniać spójny charakter prac, sprawować pieczę nad jednorodnością metodologiczną, chronić proces przed rozdrobnieniem i rozbijaniem prac na poszczególne resorty bez zagwarantowania, że przebiegać one będą w sposób komplementarny oraz z perspektywy całego państwa, a nie tylko wybranych instytucji lub innych podmiotów.

Angażowanie szerokiego spektrum aktorów, moderowanie gry interesów poszczególnych grup oraz selekcjonowanie i hierarchizowanie propozycji rozwiązań

dla systemu bezpieczeństwa narodowego będzie bardziej wiarygodne i skuteczne, jeśli zachowana zostanie przejrzystość procesu transformacji. Obejmuje ona m.in. ustanowienie niezależnej od konotacji politycznych i neutralnej światopoglądowo płaszczyzny komunikacji ze społeczeństwem. Jest to bardzo istotne, ponieważ to właśnie media najczęściej budują i kształtują świadomość społeczną w zakresie zagrożenia. Od tego, jak realizowana jest informacyjna, edukacyjna i opiniotwórcza rola środków masowego przekazu, od jakości i zakresu realizacji profilu misyjnego, zależeć będzie stopień zaufania społeczeństwa do mediów. Bez współpracy z mediami i bez ustanowienia kanału rozpowszechniania zrównoważonych i miarodajnych informacji, możliwie pełnych i sprawdzonych, nie będzie realne pomyślnie przeprowadzenie procesu transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego, ponieważ nie będzie dla niego społecznego zrozumienia, nie wspominając o ważnej potrzebie identyfikacji ogółu społeczeństwa z tym procesem.

Środki masowego przekazu mogą więc realizować postulaty szerokiej oraz – co równie ważne – wyważonej i wiarygodnej edukacji na rzecz propagowania odpowiednich zachowań w sytuacji zagrożenia, pożądanых z punktu widzenia systemu bezpieczeństwa całego państwa. Z tego względu współpraca administracji państwowej z mediami nie powinna potęgować skutków potencjalnych i rzeczywistych zagrożeń dla bezpieczeństwa, aby nie doprowadzać do nieracjonalnych działań i zachowań. Jej celem powinno być przede wszystkim dostarczenie rzetelnej wiedzy obywatelom, określenie oczekiwanych i pożądanых wzorców zachowań w zaistniałej sytuacji oraz przekazanie sygnału, gdzie należy szukać pomocy, jeśli pojawia się taka potrzeba.

Społeczny charakter budowy i transformowania systemu bezpieczeństwa narodowego wynika też z faktu, że różni uczestnicy tego systemu (podmioty i przedmioty; różne grupy interesów) mogą odmiennie hierarchizować swoje interesy i cele strategiczne, i – co za tym idzie – mieć odmiennie oczekiwania co do systemu. Dlatego tak istotne jest trafne zdefiniowanie problemów dla bezpieczeństwa o charakterze fundamentalnym, ogólnonarodowym, rozpatrywanych w kontekście wyraźnych kształtujących się megatrendów rozwoju cywilizacyjnego, tj. wszechogarniająca konwergencja cyfrowa digitalizująca kolejne aspekty życia społecznego, dematerializacja pracy, korupcja mechanizmów rynkowych i nadużywanie asymetrii informacyjnej, powiększające się nierówności społeczne, zawłaszczanie wiedzy mającej charakter dobra publicznego przez wielkie korporacje, kierunki ewolucji społeczeństwa informacyjnego, czy intelektualne i naukowe wyzwania związane ze złożonością i dynamiką funkcjonowania w społeczeństwie globalnym. Na tym tle zasadne jest rozpatrywanie problemów w dziedzinie bezpieczeństwa w ujęciu systemowym – jakie przewagi konkurencyjne możemy wykorzystywać w dobie globali-

zacji, jak możemy powiększać nasze udziały w gospodarce światowej, jak poprawiać jakość kapitału ludzkiego i kapitału społecznego, jak i czego powinniśmy się uczyć, aby móc w pełni wykorzystywać własny potencjał, wreszcie – jaka powinna być rola państwa w życiu gospodarczym i społecznym. System bezpieczeństwa narodowego jest przecież także swoistym miernikiem i wyznacznikiem dyskusji na temat kompromisu pomiędzy prawami obywateli i dopuszczalnych granic ich inwigilacji przez państwo, w imię bezpieczeństwa narodowego. Równowaga pomiędzy fundamentalnymi wartościami wolności, sprawiedliwości, przejrzystości, odpowiedzialności i bezpieczeństwa narodowego jest niesłychanie delikatna. O ile państwo demokratyczne jest zobowiązane do ochrony wszystkich tych wartości, to zdarzają się wyjątkowe sytuacje, kiedy między nimi będzie zachodzić nierozwiązywalny konflikt. Organy państwa muszą więc być systemowo przygotowane i zdolne do rozwiązywania takich kontrowersji, a obywatele powinni mieć odpowiedni poziom wiedzy, czy i w jakich sytuacjach zasadne jest pozostawienie władzom państwa pewnej swobody działania w sferze narodowego bezpieczeństwa.

Znalezienie odpowiedzi na te dylematy i pytania jest o tyle istotne, że umożliwi to szybkie wypracowanie i wdrożenie adekwatnych rozwiązań poprawiających poziom bezpieczeństwa, jak również pozwoli wykorzystywać pojawiające się szanse i zdobywać przewagi konkurencyjne. Wszystkie te elementy są z kolei warunkami otrzymania społecznego poparcia dla transformacji systemu bezpieczeństwa państwa, które jest nieodzowne, jeśli zmiany mają mieć charakter skuteczny i trwały.

Można więc stwierdzić, że to zmienność relacji w czasie i przestrzeni inicjuje zmiany systemowe, ponieważ system bezpieczeństwa państwa musi dostosowywać się do zmieniających się warunków bezpieczeństwa. Transformacja systemowa nie będzie mieć charakteru ciągłego, lecz nieliniarny, skokowy, inicjowany przez dokonujące się zmiany i analizę ich potencjalnego skutku dla naszego bezpieczeństwa. Dlatego szczególnie istotne jest posiadanie wysoko wykwalifikowanych kadr i służb zdolnych do zapewnienia rzetelnego, bezstronnego i politycznie neutralnego wykonywania zadań najważniejszych z punktu widzenia państwa i jego obywateli. Jest też istotne, aby te kadry i służby mogły pracować na bazie dobrej, spójnej i konsekwentnie wdrażanej metodologii prac. Pozwoli to nie tylko na maksymalne zobiektywizowanie opisu stanu rzeczy i diagnozy systemu, ale też pozwoli ominąć trudność polegającą na tym, że ludzie mogą w różny sposób postrzegać przyszłość, a w konsekwencji odmiennie definiować główne kierunki transformacji systemu bezpieczeństwa państwa. Tymczasem przyjęcie metodologii i ścisłe egzekwowanie jej wdrażania daje szansę na stworzenie podstaw do przeprowadzania zmian o zasadniczym charakterze, w tym zmian mentalnościowych w społeczeństwie.

Co więcej, decyzja o transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego ma charakter polityczny. Decyzja ta jest podejmowana przez decydentów politycznych, którzy – podejmując ją w tym, a nie innym czasie – kierują się m.in. aktualną potrzebą polityczną oraz kalkulacją, czy i w jakim zakresie można jej zapewnić wsparcie, a w jakim może być ona obciążona bieżącą walką polityczną. Zapewnienie wsparcia politycznego ma dla końcowego sukcesu procesu transformacji systemowej zasadnicze znaczenie, ponieważ istnieje wtedy realna szansa na wdrożenie zaproponowanych zmian w systemie.

Rosnąca integracja systemów narodowych (bo nie funkcjonują one w próżni, lecz w warunkach zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa) wymuszają integrację norm prawnych. Aby zapewnić profesjonalny charakter oraz wysoką jakość przeprowadzania procesu zmian w systemie bezpieczeństwa narodowego oraz ochronić go przed negatywnymi skutkami bieżącej walki politycznej, proces ten powinien więc być umocowany prawnie. Odpowiednia regulacja prawna wymusi bowiem na decydentach politycznych – niezależnie od istniejących uzusów – zainicjowanie wysiłku na rzecz sukcesywnego przeprowadzania diagnozy poszczególnych elementów składowych tego systemu oraz opracowania katalogu rekomendacji służących wyeliminowaniu błędów i niedoskonałości lub przynajmniej ograniczenia ich negatywnych skutków dla bezpieczeństwa. Zaangażowanie czynników rządowych oraz parlamentarnych w procesy transformacyjne może też nadać postulowanym zmianom dodatkowy walor ich finansowej oraz technicznej wykonalności. Transformowanie systemu bezpieczeństwa narodowego nie jest bowiem aktem jednorazowym – to zazwyczaj długotrwały i kosztowny proces, angażujący przedstawicieli z różnych środowisk i na różnych szczeblach, wymagający skutecznego i skoordynowanego zarządzania. Aby procesy te mogły być realizowane w sposób ciągły i konsekwentny, niezbędne jest zapewnienie im finansowania. Nie da się zapewnić odpowiednich środków pieniężnych bez gwarantującej je podbudowy formalno – prawnej, tak samo jak nie da się poprawić stanu bezpieczeństwa bez ponoszenia nakładów finansowych.

W przypadku Polski należałoby również rozważyć podjęcie prac nad opracowaniem *Strategii bezpieczeństwa kulturowego RP*, jako dokumentu wykonawczego (operacyjnego) do opracowywanej obecnie nowej *Strategii bezpieczeństwa narodowego RP*. W świetle rozlicznych zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa kulturowego w Polsce oraz potrzeby skorelowania działań w tej dziedzinie z polityką ludnościową (w tym polityką migracyjną) państwa, usystematyzowanie wiedzy w sektorze bezpieczeństwa kulturowego, zwłaszcza w kontekście rosnącego znaczenia zagrożeń i wyzwań związanych z wielokulturowością, wydaje się konieczne. Nowa strategia stworzy przestrzeń do określenia celów strategicznych bezpieczeństwa kulturowego,

przedstawienia katalogu zagrożeń, wyzwań, ryzyk i szans w tym sektorze, charakterystyki zadań do podjęcia oraz sposobów ich realizacji. W konsekwencji, może przyczynić się do precyzyjnego podziału odpowiedzialności w zakresie metodycznego wdrażania wyników przeprowadzonych analiz. Obligowałaby także organy państwa do podjęcia rozstrzygnięć natury politycznej i organizacyjnej w tej sferze³⁵.

Zakończenie

Bezpieczeństwo jest najbardziej poszukiwaną i cenioną potrzebą i wartością ludzką. Jednak w XXI wieku ludzkość stanęła przed wyzwaniem tworzenia bezpieczeństwa we wszystkich jego płaszczyznach i wymiarach. Na stan bezpieczeństwa wpływa szereg różnorodnych czynników, wśród których niepoślednią rolę odgrywiają zagrożenia i wyzwania związane z przenikaniem się kultur. Prezentowane spojrzenie na zagadnienie wielokulturowości podkreśla jej złożony charakter, wynikający z przemian w środowisku międzynarodowym oraz (w niektórych przypadkach) ważnych przemian wewnętrznych – ekonomicznych, cywilizacyjnych, społecznych. Związane jest to z odchodzeniem od utrwalonych historycznie przekonań o bezpieczeństwie państw i społeczeństw jako o wolności od zewnętrznych zagrożeń („bezpieczeństwo od”) i skierowanie większej uwagi na zapewnieniu warunków stabilnego rozwoju i dobrobytu państwa i całego społeczeństwa („bezpieczeństwo do”). Coraz pilniejszym zadaniem jest konieczność przenoszenia głównego wysiłku intelektualnego w obszar kreowania, tworzenia wizji i przyszłych pożądaných stanów tak, aby przyszły system bezpieczeństwa narodowego posiadał precyzyjnie określone siły, środki, zasoby i instrumenty służące realizacji zdefiniowanych wcze-

---

³⁵ 26 marca 2013 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę o przyjęciu *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (SRKS)* – jednej z zintegrowanych strategii rozwojowych, podejmującej problematykę budowy wzajemnego zaufania między obywatelami oraz między obywatelami a organami państwa. Prace nad opracowaniem dokumentu prowadzone były pod kierunkiem ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego od 2009 r. Cztery cele szczegółowe SRKS obejmują: wspieranie budowy postaw kooperacji, kreatywności i komunikacji poprzez nowe metody i zmiany w systemie edukacji, wzmacnianie dialogu obywatelskiego oraz rozwój instrumentów ekonomii społecznej, polepszenie dostępności do wysokiej jakości programów mediów publicznych, a także zasobów kultury, wzmacnianie sektora kultury i przemysłów kreatywnych, w tym działań na rzecz szkolnictwa artystycznego, nowoczesnych instytucji kultury oraz promocji polskiej kultury za granicą. Jest to więc ważny i potrzebny dokument, który jednak ukierunkowany jest na rozwój, a nie na bezpieczeństwo. Chociaż istnieje oczywisty związek między bezpieczeństwem a rozwojem, to jednak SRKS z założenia odnosi się do innych spraw.

śniej w sposób metodyczny interesów narodowych i celów strategicznych. Ta zmiana w pojmowaniu istoty bezpieczeństwa i zjawisk społecznych je opisujących podkreśla trwanie i znaczenie wszystkich tradycyjnych zadań państwa, ale też zasadniczo rozszerza jego zakres funkcjonalny. Tym samym, zobowiązuje to władze państwa do prowadzenia takiej polityki bezpieczeństwa, która jest komplementarna z innymi sektorami polityki narodowej, a zarazem powszechnie zrozumiała.

Jednym z najważniejszych zadań państwa w sferze bezpieczeństwa narodowego jest zachowanie tożsamości narodowej poprzez rozwijanie kultury oraz pielęgnowanie dziedzictwa narodowego, jako ważnych elementów bezpieczeństwa i rozwoju społeczno-gospodarczego. Zgodnie z zapisami konstytucyjnymi, Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego (potencjał niematerialny, którego składnikiem ciągłym jest dziedzictwo kulturowe i historyczne) oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju³⁶. Do najważniejszych zadań w tym zakresie należy zaliczyć m.in. podejmowanie działań mających na celu silniejszą identyfikację obywateli z państwem, podnoszenie rangi kultury w strukturze zadań administracji państwowej, opracowanie polityki umożliwiającej wykorzystanie potencjału dziedzictwa narodowego jako elementu rozwojowego państwa, rozwijanie i upowszechnianie cech i postaw nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego³⁷. Spójne, systemowe zadania w tym zakresie oraz postulowane sposoby ich realizacji, wraz z szacunkowym kosztorysem oraz harmonogramem czasowym, mogłyby zostać ujęte w postulowanej strategii bezpieczeństwa kulturowego. Przyjęcie tej strategii pozwoli na przejście do kolejnego etapu, czyli opracowania planów i programów wykonawczych umożliwiających wdrożenie nowych rozwiązań.

Zaznaczyć należy, że w zakresie bezpieczeństwa kulturowego, jak w żadnej innej kategorii bezpieczeństwa narodowego, szczególna rola przypadać będzie obywatelom, od których oczekuje się z jednej strony odpowiedzialności i aktywności za rozwiązywanie problemów związanych z zapewnieniem sobie bezpieczeństwa, a z drugiej – rozumienia zjawisk zachodzących we współczesnym świecie i znalezienia dla siebie odpowiedniego miejsca w zmieniającym się szybko otoczeniu. Wielokulturowość pojmowana jako współistnienie ludzi wywodzących się z róż-

---

³⁶ Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

³⁷ Upowszechnianie cech i postaw społeczeństwa obywatelskiego jest elementem bezpieczeństwa kulturowego, jako instrument wprowadzania zmian w systemie zarządzania kulturą poprzez podnoszenie świadomości społecznej w zakresie procesów kulturowych oraz włączanie struktur społecznych w zapewnienie bezpieczeństwa (ochrony) obiektom i wytworom kultury.

nych kultur, niezależnie od różnic związanych z podejściem do problemu stopnia i charakteru asymilacji, jest zjawiskiem nieuniknionym. Ingerencja organów władzy państwowej w życie obywateli powinna więc stymulować i rozwijać świadomą i zorganizowaną aktywność obywatelską, opartą na wiedzy i edukacji, tak aby zwiększające się zróżnicowanie społeczeństwa oraz wzrastająca współzależność jego członków przebiegały jak najbardziej harmonijnie. Instrumentem służącym realizacji tego celu może być długofalowa i przemyślana polityka kulturowo-społeczna państwa, ukierunkowana na rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Tylko wtedy możliwe będzie pokojowe współistnienie zintegrowanego społeczeństwa wielokulturowego.

W społeczeństwach zachodnich, w tym w Polsce, związki pomiędzy kulturą i bezpieczeństwem są wciąż słabo poznane. W polskim prawodawstwie i innych dokumentach normatywnych praktycznie nie występują pojęcia „wielokulturowości” lub „bezpieczeństwa kulturowego”, co wydaje się niezrozumiałe, ponieważ dotyczą one kraju o ponadtysiącletniej historii i kulturze. Współcześnie tożsamość narodowa i określająca ją kultura stanowią polisę ubezpieczeniową od wielu nieprzewidywanych zdarzeń, które mogą pojawić się w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym lub w sytuacji wystąpienia np. klęski żywiołowej. Potrzeba utrzymania, pielęgnowania, a zwłaszcza rozwijania i wzbogacania kultury oraz tożsamości narodowej odgrywa szczególnie ważną rolę w przetrwaniu i funkcjonowaniu narodu. Sektor bezpieczeństwa kulturowego niewątpliwie stanowi bardzo ważny element systemów bezpieczeństwa narodowego i jako taki powinien być traktowany z większą powagą i troską, niż ma to miejsce obecnie. Jest niezwykle ważne, zwłaszcza w Polsce, kraju „brzegowym” Unii Europejskiej i NATO, aby polityka wielokulturowości stanowiła nową płaszczyznę dla rozwoju kapitału społecznego i ludzkiego, a nie stanowiła dla nich dodatkowe zagrożenie.

*****

Keywords: Security, national security system, culture, national culture, cultural security, multiculturalism.

SUMMARY

Human life from the very beginning was accompanied by a need to provide the security. A man, noticing civilizational, technical and technological progress, mass access to information, the growing importance of development of science and education, and dynamic changes taking place in the world, increasingly realized that practically all spheres of human life are related

to a security. The full achievement of a security will never be possible, because it is impossible to fully eliminate threats and challenges. The increasingly widespread movement of people, goods and services, and the consequent merging of cultures (their coexistence and competition between them) have already proved, that new dangers can be different in nature and intensity, as well as difficult to predict in the sense of effects they may cause. Therefore, there are natural efforts of every community to fulfill the desire for further existence and functioning in the changing security environment, based on the ties between the community, meeting individual and collective needs. Every community, functioning in the framework of its organizational form (i.e. the state), will seek to maintain internal order and security against external and internal threats, and create good foundations for further existence: an effective and comprehensive law, transparent and reasonably located responsibilities and structures, fast and secure communication systems, investment in science and technology, finally, greater cooperation and trust between the state's structures and citizens and among the citizens. There is no doubt that it is necessary to optimize the knowledge on the issues of national security in Poland, in the era of modern developments in the international arena. These efforts should include evolving new factors, which have to be taken into account in the process of transforming and developing the security system of our country. The consistent and long-term multicultural policy shall have a significant meaning in this regard.

Literatura

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2013.
- Blonka-Szwarkowska I., Puszkas M., *Kultura a bezpieczeństwo narodowe*, „Zeszyty Doktoranckie, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej”, Kwartalnik nr 4(5) 2012, Warszawa 2012.
- Cashmore E., Banon M., Jennings J., Troyna B., Berghe P. L. van den, *Dictionary of Race and Ethnic Relations*, Routledge, London, New York 1994.
- Czaja J., *Bezpieczeństwo kulturowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004.
- Czaja J., *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Kraków 2008.
- Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Warszawa 1998.
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3995791> [dostęp: 16 maja 2013 r.].
- Filipiak M., *Socjologia kultury. Zarys zagadnień*, Lublin 2002.
- Huntington S. P., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 2006.
- Immigration reform battle expected to land on Senate floor*, The Washington Post, Apr. 15, 2013, http://www.washingtonpost.com/immigration-reform-battle-expected-to-land-on-senate-floor/2013/04/15/7a3ca92a-a5c8-11e2-9e1c-bb0fb0c2edd9_video.html [dostęp: 21 maja 2013 r.].

- Jenks C., *Kultura*, Poznań 1999.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Warszawa 2011.
- Kłoskowska A., *Kultura masowa*, Warszawa 1983.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.*
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Kwartalnik Bezpieczeństwo Narodowe, II-2011/18, Warszawa 2011.
- Krakowiak M., *Droga do wielokulturowości – polityka migracyjna Australii*, „Biuletyn Migracyjny – dodatek specjalny”, nr 33, luty 2012, http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/33_s_luty_2012_0.pdf [dostęp: 28 maja 2013 r.].
- Krzyżanowski L. J., *O podstawach kierowania organizacjami inaczej: paradygmaty – modele – metafory*, Warszawa 1999.
- Kuźniar R., *Bezpieczeństwo kulturowe*, „Polska Zbrojna”, 17 grudnia 2009 roku, http://polskazbrojna.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=6065:bezpieczestwo-kulturowe&catid=100:roman-kuniar&Itemid=190 [dostęp: 17 maja 2013 r.].
- Lesińska M., *Wielokulturowość w Europie. Quo Vadis?*, Biuletyn Migracyjny – dodatek specjalny, nr 33, luty 2012, http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/pliki/pdf/33_s_luty_2012_0.pdf [dostęp: 28 maja 2013 r.].
- Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, Warszawa 2012.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2009.
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996.
- The Current State of Multiculturalism in Canada and Research Themes on Canadian Multiculturalism, Citizenship and Immigration Canada*, Minister of Public Works and Government Services Canada, 2010.